

Téma: 1. Geografia ako veda, jej objekt, metódy a rozdelenie

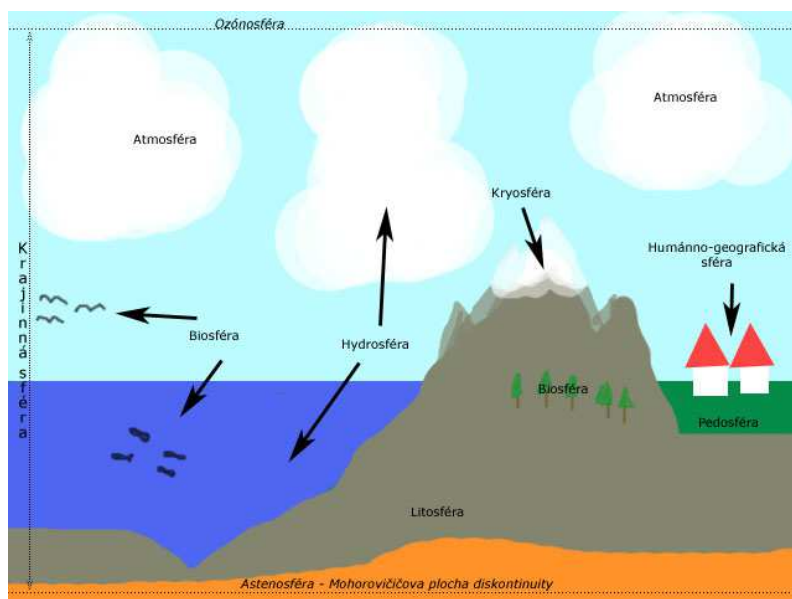
Geografia je slovo gréckeho pôvodu a vzniklo spojením dvoch pôvodných slov: **gé** – Zem, planéta a **grápho** – písať, kresliť. V doslovnom preklade je to teda opis Zeme, čiže zemepis. Autorom tohto pojmu je starogrécky vedec **Eratosthénés**, ktorý žil na prelome 3. a 2. storočia pred n. l. a napísal dielo s názvom **Geografika**, čím ju vyčlenil ako samostatnú vedu. Vďaka tomu patrí geografia medzi najstaršie vedy vôbec a Eratosthénés je považovaný za jej zakladateľa (otca geografie).

Pôvodne sa geografia zaoberala všetkými poznatkami o Zemi, opisovaniu novoobjavených území, zobrazovaním krajiny a podobne. Postupne, ako pribúdali nové a nové poznatky sa okruh jej zamerania zužoval a objektom geografie prestala byť celá Zem a do popredia sa dostala len jej pripovrchová vrstva. Začiatkom 19. storočia sa geografia začala rozvíjať ako moderná veda. Pričinili sa o to svojimi objavmi **Alexander von Humbolt** (spoznávanie Ameriky), **Charles Darwin**, **Karl Ritter** (založil Berlínsku geografickú spoločnosť), **Fridrich Ratzel**. V tomto období sa geografia začala venovať krajine, skúmaniu zákonitostí a vzťahov krajiny.

V dnešnom ponímaní je geografia (zemepis) **veda študujúca priestorové usporiadanie javov na Zemi (konkrétne častí Zeme nazývaných krajinné sféry), ich vzťahy a vývoj**. Oproti minulosti sa rovnako zmenila poznávací hodnota geografie (už nie je len opisnou vedou ale vedou, ktorá aj objasňuje javy) a zmenilo sa aj zameranie a význam geografie (prestala byť všeobecnou a stala sa vedou s praktickým zameraním).

Zem utvárajú koncentricky usporiadané vrstvy (sféry) a keďže sú všade na Zemi tak ich voláme **geosféry**. Z pohľadu človeka a jeho aktivít sú najdôležitejšie tie, ktoré sa nachádzajú pri povrchu Zeme (pripovrchové) a tieto tvoria objekt geografie. Päť z nich je prírodných (na ich vytvorenie nemal vplyv človek) : 1. **litosféra** a hlavne jej vrchná časť **zemská kôra**, 2. **atmosféra** a v nej jej najspodnejšia časť **troposféra**, 3. **hydrosféra**, 4. **biosféra**, 5. **pedosféra**. Tieto geosféry sú navzájom prepojené vzťahmi, takže vytvárajú celok, ktorý nazývame **fyzickogeografická sféra**. Sú to tie, ktoré vytvárajú prírodné podmienky pre život človeka. Šiesta je dielom človeka a celej spoločnosti a nazýva sa **humánno geografická sféra alebo socioekonomická sféra**. Tvorí ju ľudstvo a výsledky jeho činností ako sídla, závody, cesty

a iné. Pretože všetky tieto geosféry sú navzájom prepojené väzbami, nemožno ich od seba oddeľovať a spolu vytvárajú jednotný obrovský celok **krajinná sféra (geografická sféra)**.

Ohraničenie krajinej sféry nie je jednoznačné a u rôznych autorov je jej horná a dolná hranica kladené rôzne. Jedna skupina sa prikláňa k názoru, že horná hranica je totožná s hornou hranicou troposféry (priemerne 11 km od povrchu Zeme) a dolná je v hĺbke približne 4 – 5 km. Iní sú toho názoru, že horná hranica je vo výške ozónovej vrstvy (asi 30 km od zemského povrchu) a dolná je až po Mohorovičićovu plochu diskontinuity (priemerne 30 – 40 km pod povrchom Zeme).

Geografia skúma krajinu. **Krajina je ľubovoľná časť zemského povrchu, ktorá zahŕňa časti všetkých geosfér.** Skúmaná krajina môže byť ohraničená prírodnými hranicami alebo politickými či administratívnymi hranicami. Príklad prírodnej hranice – stepná krajina alebo nížinná krajina a podobne. Príklad politickej hranice – štát, kraj, obec a podobne. Keďže krajina je komplikovaný systém, geografia pri svojom štúdiu využíva poznatky aj z iných vied, napríklad z biológie, ekológie, environmentalistiky, geológie, a podobne.

Metódy práce a získavania poznatkov sa v geografii, podobne ako aj pri iných vedách plynutím času menili. Najstaršou metódou bolo **pozorovanie** a s ním spojený **opis (popis)** geografického javu (pozorovanie svojho okolia, oblohy, prílivu, sopky a pod.). Pozorovateľ nakreslil, popísal svoje skúsenosti, zážitky a dojmy sledovaného javu. Pozorovalo sa buď voľným okom respektíve ďalekohľadom.

Mladšou metódou bol **terénny výskum** spojený s meraním, odoberaním a hodnotením vzoriek (vzorky pôdy a nerastov, meranie teploty, zrážok, dotazníky a iné). Tomuto výskumu zvyčajne predchádza určitá teoretická príprava poznatkov, nástrojov a prístrojov, ktoré sa budú používať pri práci v teréne.